

Er der noget galt ved vore økonomiske studier?

P. Nørregaard Rasmussen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The framework for 'economics' as taught at the University of Copenhagen is discussed. It is shown that the decree of 1929 was flexible enough to work for more than 40 years. In 1971, however, renewal of the decree made a substantial change. Presently the first three years are spent in learning "what everybody graduating in economics ought to know". The next 2-3 years leaves plenty of choice between a number of subfields, though participation in two groups of seminars and a MA-thesis are compulsory. Some - though minor - problems related to this structure are discussed. Finally the question whether dynamic theory holds a sufficiently prominent place is touched upon.

Studiet har altid været til debat. Det er kun godt. Sådan skal det være, og sådan vil det forhåbentlig fortsætte. Ukrudt kan holdes nede. Ungdom og friske ideer kan døles, men kan heldigvis ikke holdes nede. (At de behøver pleje, er så en anden sag).

Det statsvidenskabelige studium - og herom handler det følgende - fik en fornem fornyelse med anordningen af 5. april 1929. Denne ordning var rummelig med en 1. del: Elementære fag incl. nationaløkonomi, driftsøkonomi, samfundsbeskrivelse, økonomisk historie og borgerlig ret. Disse fem basale fag blev på 2. del suppleret med teoretisk - iblandet meget praktisk - statistik, videregående økonomisk teori og en række klassiske »politikfag« som finansteori (eller -politik), penge-teori (også kaldet bankpolitik), udenrigshandelens teori, pris- og konkurrenceteori, landbrugspolitik osv. Hertil kom en økonomisk øvelse - kaldet »seminaret« - samt den store (3-mdr.'s) opgave.

I håb om at kunne bidrage til diskussionen om de økonomiske universitetsstudiers mest hensigtsmæssige indretning har redaktionen bedt professor Nørregaard Rasmussen pege på nogle hovedproblemer ved det statsvidenskabelige studiums opbygning og indhold og derefter anmodet nogle økonomer med tilknytning til forskellige studier og ansættelsesområder for økonomer kommentere oplægget.

Er der noget galt ved vore økonomiske studier?

P. Nørregaard Rasmussen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: The framework for 'economics' as taught at the University of Copenhagen is discussed. It is shown that the decree of 1929 was flexible enough to work for more than 40 years. In 1971, however, renewal of the decree made a substantial change. Presently the first three years are spent in learning "what everybody graduating in economics ought to know". The next 2-3 years leaves plenty of choice between a number of subfields, though participation in two groups of seminars and a MA-thesis are compulsory. Some - though minor - problems related to this structure are discussed. Finally the question whether dynamic theory holds a sufficiently prominent place is touched upon.

Studiet har altid været til debat. Det er kun godt. Sådan skal det være, og sådan vil det forhåbentlig fortsætte. Ukrudt kan holdes nede. Ungdom og friske ideer kan døles, men kan heldigvis ikke holdes nede. (At de behøver pleje, er så en anden sag).

Det statsvidenskabelige studium - og herom handler det følgende - fik en fornem fornyelse med anordningen af 5. april 1929. Denne ordning var rummelig med en 1. del: Elementære fag incl. nationaløkonomi, driftsøkonomi, samfundsbeskrivelse, økonomisk historie og borgerlig ret. Disse fem basale fag blev på 2. del suppleret med teoretisk - iblandet meget praktisk - statistik, videregående økonomisk teori og en række klassiske »politikfag« som finansteori (eller -politik), penge-teori (også kaldet bankpolitik), udenrigshandelens teori, pris- og konkurrenceteori, landbrugspolitik osv. Hertil kom en økonomisk øvelse - kaldet »seminaret« - samt den store (3-mdr.'s) opgave.

I håb om at kunne bidrage til diskussionen om de økonomiske universitetsstudiers mest hensigtsmæssige indretning har redaktionen bedt professor Nørregaard Rasmussen pege på nogle hovedproblemer ved det statsvidenskabelige studiums opbygning og indhold og derefter anmodet nogle økonomer med tilknytning til forskellige studier og ansættelsesområder for økonomer kommentere oplægget.

Opbygningen var rummelig og kunne derfor bestå i så mange (40) år. Når nye fag og problemer dukkede op, var det let at føje et politikfag på. Det er nok værd at nævne Bertil Ohlins navn i denne sammenhæng. Han blev professor i København i 1925 - 24 år gammel - og virkede til 1929. Han havde en angelsaksisk baggrund, og drejede dansk nationaløkonomi fra det tyske til det engelske. Seminaret er - fortælles det - en af hans indsatser.

I 1971 fik man så en ny struktur, ved bekendtgørelsen af 6. januar. Den basale idé var her, at man inden for tre stramme årsprøver skulle indlære den basale viden - »hvad enhver cand.polit. bør vide«. Derefter gives meget frie tøjler på afsluttende del, hvor man gik over til at kræve to økonomiske øvelser. Dette sidste var bl.a. et pres fra studenterne - og her er mange roser at uddele. På begge sider af bordet følte man, at her var en yderst værdifuld undervisningsform, som burde tilgodeses.

Tillige bibeholdt man den store opgave, som også alle accepterer som noget helt centralt i studiet. Det hører til småtingsafdelingen, når denne opgave af og til skejer ud. På det sidste har der været en opgave på 440 sider, hvilket naturligvis er helt uden rimelige proportioner. Studienævnet har da også på det seneste sat bremserne i og foranlediget en hensigts erklæring optaget i Studievejledningen: »Afhandlingens omfang kan udgøre fra 60 til 110 sider.«

Noget sådant hører som sagt til småtingsafdelingen. Det er min generelle vurdering, at strukturen er hensigtsmæssig, men ikke uden problemer. Til disse hører (i tilfældig rækkefølge):

(1) Det er betænkeligt, når der fra studenterside igen og igen er pres for at afsvække årsprøvernes basale idé: *Hvad enhver cand.polit. bør vide*. Tendensen mod at gøre det ene og det andet valgfrit er i så henseende betænkeligt. Mere specielle interesser kan og skal plejes på den afsluttende del, og den der ikke er interesseret i den industrielle revolution i England - men måske i den franske - må alligevel tvinges til at lære om »the Spinning-Jenny« fra 1764. - Dette ufortalt er der naturligvis i økonomisk historie i dag et væld af muligheder for at forene teori og empiri. (Blader man tilbage i en klassiker som Ogg & Sharp, *Economic Development of Modern Europe* (New York 1935), er det forbløffende, hvor forældet den virker).

(2) Det er mere end betænkeligt, når man har vedtaget at kunne bestå 1. årsprøve med et gennemsnit på 7 i nationaløkonomi og samfundsbeskrivelse og mindst 6 i samtlige fag, hvorefter man kan køre igennem med f.eks. 3 i matematik. Ville det dog ikke være rimeligt at kræve mindst 6 i hvert fag og 7 i gennemsnit af det hele? Jeg erkender, at hermed åbnes der for debatten om, hvorvidt vi skal lade studentereksamen være afgørende eller lade 1. årsprøve være tids-

punktet, hvor får skilles fra bukke¹. Personligt hælder jeg her mod at lade 1. årsprøve være skillelinjen frem for studentereksamen. (Det er mig lidt uklart, hvorfor dette problem synes at være så politisk betændt. Kan man ikke anlægge hensigtsmæssighedsbetragtninger?).

(3) De noget stramme årsprøver med en temmelig (for?) skolemæssig indføring i holdundervisning har utvivlsomt fordele. Studenterne »tages i hånden«. Men et – i hvert fald ikke tilsigtet – resultat synes at være, at der praktisk talt ikke læses stof uden for pensum. Dette er yderst beklageligt. Den brede – af og til måske usystematiske – læsning er vigtig. Måske, ja formentlig, hænger det sammen med, at man tillige – og her har de studerende *altid* presset på – har fået meget præcise angivelser af pensum. I det mere »frie studium« blev det i højere grad overladt til studenterne selv at afgøre, hvad der er væsentligt. Herved forudsattes han/hun at vise sin modenhed. Nu er pensum meget mere veldefineret, og det er derfor ikke så tvingende at orientere sig i »kanterne« ved at gå ud over pensum i sin læsning. Dette er beklageligt, men realistisk betragtet er der næppe meget at gøre ved det.

(4) Det er et hovedprincip, at årsprøverne skal beståes i alders- og ordensfølge. Her er gode argumenter, men stærkt matematisk orienterede kolleger har indvendinger. Man bør kunne tage matematik (som kernefag – tidligere: politikfag) undervejs. En pinagtig periode i studienævnet hindrede, at dette lette problem løstes ved generelle, smidige dispensationer.

(5) Det har alle dage været et hovedprincip at lære nationaløkonomi to gange, først en mere elementær, oversigtsmæssig gennemgang (1. årsprøve) efterfulgt af en mere dybdeborende gennemgang på 2. og 3. årsprøve. Hvorvidt dette er hensigtsmæssigt kan naturligvis diskuteres. Argumenterne for, er vel først og fremmest, dels at det er godt at have en oversigt i bagehovedet, når man kaster sig over detaljerne, som skal ses i sammenhæng, og dels at studenterne kommer med en levende interesse for samfundsforhold, og den bør plejes og ville kunne dræbes, hvis man straks kastede sig over en meget strikt og præcis gennemgang af alle betingelserne for en Walras-ligevægt. Argumenterne imod ordningen er naturligvis, at man spilder tid ved denne dobbeltdækning, og at det netop er vigtigt i starten at indøve præcision. Uden at overse de sidste argumenter er jeg selv nok stadig en lidt vaklende tilhænger af den nugældende ordning.

¹ I denne debat tales meget om, at halvdelen af de universitetsstuderende falder fra. Ja, men man må regne rigtigt: Hvis 100 begynder, og de 50 bruger 6 år for at gennemføre, er det 300 studieår. Hvis de 50 falder fra i det første år – og det er jo det realistiske – betyder det et tab på (max.) 50 studieår. Det er de 50, som må stilles over for de 300 og ikke 50-50.

(6) Fra 1971 forsvandt såvel borgerlig som offentlig ret ud af det obligatoriske pensum, men kan stadig vælges på afsluttende del. Argumentet var, at der ikke er plads på årsprøverne. Vi har en budgetrestriktion. Dette hindrer naturligvis ikke, at f.eks. dele af den offentlige ret kunne gøres obligatorisk på afsluttende del, og jeg er stadig i tvivl om beslutningen. En meget stor del af vore kandidater kommer til at arbejde sammen med jurister, og det kan da være hensigtsmæssigt at kunne lidt af »sproget«².

(7) Bogholderiprøven forsvandt, og form og indhold lod nok en del tilbage at ønske. Men kan vore kandidater i dag overhovedet læse et regnskab?

(8) Det er meget vigtigt, at fagene hele tiden holdes a jour med de landvindinger, der sker, ganske særligt internationalt. Er vi her flinke nok? Der var jo god grund til at kritisere, at *General Theory's* resultater først fra 1951 blev en del af det obligatoriske pensum. 15 år er for lang tid. Men er der tilsvarende, sørgelige ting at berette fra dagens situation? Svingede vi over i en anden grøft og holdt for stædigt fast ved Keynes' efterspørgselsøkonomi? Afspejles tidens strømninger i tilstrækkelig grad i undervisning og obligatorisk pensum? De enkelte læreres forkærligheder og antipatier bør dog aldrig bremse meddelelse af også omstridt viden – som da gerne skulle gives i den så kendte »kritiske og afbalancerede form«³. Her må undervisere holde hinanden i ørerne?

(9) Ikke uden sammenhæng hermed må man spørge, om vi holder vore kernefag i live. Det er i hvert fald en skamlet, at vi ikke tilbyder en systematisk undervisning i landbrugspolitik. Erhvervet er dog stadig betydningsfuldt. – Og hvad med f.eks. »sundhedsøkonomi«?

(10) Det er en kendt sag, at færdige kandidater, som sidder ude i det praktiske liv, plejer at henvise til samfundsbeskrivelse som det vigtigste fag⁴. Det er der gode grunde til. Men jeg har to spørgsmål. Gøres der nok ud af hvad man tidligere kaldte praktisk-statistiske øvelser med hertil hørende simpel, men nyttig »skomagerteknik«?

For det andet: Hvor længe kan vi tillade os at lade faget være så snævert dansk – provinsielt, om man vil? Skulle f.eks. læren om kilder ikke gå ud over vore grænser?

2 Bemærk i øvrigt, at juristerne har beholdt økonomien på deres årsprøver. – Om vi så plejer dem godt nok i fagets form og indhold er et godt spørgsmål.

3. Varede det for længe, før begreber som »monetarisme« og »udbudsøkonomi« kom med? Hermed være ikke sagt, at man skal bruge megen tid f.eks. på Laffer-kurven. Men alligevel! – Og hvor meget obligatorisk stof har vi om udviklingslandenes problemer?

4. På det seneste har der i *Lloyds Bank Review* været ført en interessant debat, som netop peger henimod, at uddannelsen i England er svag på dette punkt. Dette synes også at gælde i USA. – Her synes at være en enestående undervisning, som bør eksporteres.

Det vil fremgå, at jeg i det store og hele ikke mener, det står galt til med uddannelsen. Her og der kan gennemføres ikke uvæsentlige reformer, men fundamentalt fungerer strukturen. At hælde ny vin på flaskerne er det bestandige problem.

Og i forlængelse af det, vil jeg rejse et generelt problem, som er for stort til at blive rubriceret under de mere eller mindre tilfældige bemærkninger ovenfor.

Overskriften kunne være *Statik versus Dynamik*. Er vi i undervisningen i nationaløkonomi for tilbøjelige til at læne os tilbage på komparativ statik? Og er vi i dynamikken for tilbøjelige til at interessere os for, hvad der sker, når $t \rightarrow \infty$? Med »Dynamik« mener jeg ikke her blot, at »tiden indgår på signifikant måde«. Det gør den jo i en banal vækstmodel. Uden præcision tænker jeg på »dynamik« som en analyse, der implicerer bestandige »spændinger« i systemet – en foreløbig tilstand fremtvinger en ny situation, som igen avler noget nyt, og hvor systemet ikke falder til hvile. Hvis man kan lide det, må man gerne kalde det en Marx's dynamik, eller henvide til Schumpeter. Afgørende er det, at situationen for $t \rightarrow \infty$ ikke får samme mening som i den almindelige analyse, der dominerer studiet. Jeg påkalder mig her som autoritet Kaldor (1972 og 1979) og – længere tilbage – Hirschman (1958). Kaldors hovedsynspunkt er – med flittig henvisning til den kendte (glemte?) artikel af Allyn Young (1926) – at voksende udbytte (i industrien) er ødelæggende for almindelig ligevægtsteori. Ligevægten forsvinder, når man har »circular and cumulative causation«, som Myrdal (1957) har kaldt det. Og det er jo rigtigt, at hvis man først accepterer voksende udbytte, kommer meget af gængs økonomisk teori i vanskeligheder⁵.

I denne sammenhæng vil jeg imidlertid snarere fremhæve Hirschman's argumentation, som – kort fortalt – er, at i et hvert system kan alene uligevægt forklare ændringer. En innovationsproces må forudsætte, at man ikke er i ligevægt – og innovationer forklarer vækst. Det er spændinger i systemet, som forklarer ændringer. Og disse ændringer forklarer nye spændinger. Det er præcis af denne grund, at beskrivelser af ligevægtsvækst »mangler gnisten«. Skulle nogle mene, at ligevægt er dominerende, kan man henlede opmærksomheden på, at vi har positive nettoinvesteringer, hvilket i sig selv er et tegn på manglende ligevægt.

Den banale konklusion er, at hvad der måtte ske for $t \rightarrow \infty$, er på ingen måde uinteressant som et *referencepunkt*, helt på samme niveau som den komparativ statiske analyses resultater. Men i forskning som i undervisning burde vi måske lægge mere vægt på processen undervejs, hvor netop spændinger i systemet er det spændende.

5. Jfr. også her Kaldor (1975)

Litteratur

- Hirschman, A. 1958. *The strategy of economic development*. New Haven.
- Kaldor, N. 1972. The irrelevance of equilibrium economics. *Economic Journal* 82: 1237-55.
- Kaldor, N. 1975. What is wrong with economic theory? *Quarterly Journal of Economics* 89:347-57.
- Kaldor, N. 1979. Equilibrium theory and growth theory. I *Economics and human welfare*, Essays in honor of Tibor Scitovsky, New York.
- Myrdal, G. 1957. *Economic theory and underdeveloped regions*. London.
- Young, A. 1926. The laws of returns under competitive conditions. *Economic Journal* 36:

Tillæg

Man kan ikke og bør ikke anskue studiet uden at se bagud. Her er tre gode kilder: For det første Axel Nielsen, *Det statsvidenskabelige Studium i Danmark før 1848*, Kbh. 1948. For det andet to artikler af P. Grønvold (»Den statsvidenskabelige Eksamen I« og do. »II«) offentliggjort i *Festskrift i Anledning af 25-Aars-Dagen for Oprettelsen af Socialøkonomisk Samfund*, Kbh. 1925. Den tredje kilde er skjult i en duplikeret publikation, som næppe kan spores selv i Det kgl. Biblioteks småtrykssamling: H. Winding Pedersen, »Et blik på fortiden. - Hvad ville man med politstudiet?«, offentliggjort i »P«, marts 1972. Det ville være synd, om dette »blik på fortiden« gik i glemmebogen. Med tilladelse fra H. W. P., fra »P«, og med billigelse fra redaktøren gengives det her:

Et blik på fortiden – hvad ville man med politstudiet?

H. Winding Pedersen

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

Det følgende er en noget beskåret og lidt suppleret gengivelse af et slags foredrag, der blev holdt ved konferencen om det statsvidenskabelige studiums mål og undervisningsmetoder 24.-26. sep. 1971 i Helsingør. Det var naturligvis fremtiden, konferencen beskæftigede sig med, men for at tiden efter middagsmaden lørdag aften ikke skulle gå rent til spilde, havde